Характерно, что та или иная ситуация выявляет лишь какое-то одно свойство героя, но благодаря контрасту оно усиливается и потому приобретает известную обобщенность. В противопоставлении действий персонажей заключается противопоставление Добра и Зла, Верности и Измены, Правды и Лжи, то есть определенных нравственных позиций и норм поведения человека в обществе.

Таким образом, была рассмотрена система художественных средств в британских сказках, представленная сравнениями, гиперболой, антитезой, эпитетами, огромную роль в построении сюжета играет антитеза, а раскрытию природы образов способствуют сравнения.

Литература

Абрамович Г. Л. Введение в литературоведение. – М.: Просвещение, 1979. – 182 с. Античные теории языка и стиля: Сб. статей. – М. – Л.,1936. – с.187-226. *Пропп В. Я.* Морфология сказки. – М.: Наука, 1968. –120 с. A Dictionary of British Folk-Tales in the English language incorporation F.G. Norton Collection Part A Folk Narrative vol 1 London and New York, 1991. – 51-494 p.

БОРОВЕЦЬ Т. П.
(Національний університет «Львівська політехніка»)

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІТИКИ І ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Політика і література є, на перший погляд, галузями, які важко поєднати або ж співставити. Однак, політика як і література ХХ століття пронизана контрастами, є різнобарвною та багатогранною. Обидві сфери, їхні зміни, перипетії та взаємодія залишаються складним явищем історії культури. Політика є невід'ємним елементом суспільного розвитку і знаходить своє відображення у літературі.

Питанням взаємодії літератури і політики значної уваги надавав відомий англійський письменник Дж. Орвел, який у творах „Література і політика" і „Застереження літератури" говорить про свободу думки та чинники, які впливають на правдивість і достовірність художніх творів, а також про розвиток та утиски літературного процесу в добу тоталітаризму. Взаємодію двох, на перший погляд цілком різних, сфер – політики і літератури – розглядали також І. Андрусяк у статті „Література і політика в контексті взаємопроникнень" та С. Лінецький у статті „Література і політика: взаємопроникнення – український феномен?". Останній розглядає дев'ять аспектів взаємопроникнення літератури і політики, акцентуючи на взаємовідносинах між цими сферами в Україні. Літературознавці О. Конолі та Б. Гайдар у статті „Література, знання і цінність" розглядають взаємозвязок літератури і політики з епістемологічної і нормативної точок зору. Вони досліджують можливості використання у тексті художнього твору політичних знань.

Об'єктом дослідження послужили політичні та літературні процеси європейських країн в контексті тоталітарних режимів ХХ століття.

Предметом є взаємодія політики і літератури даного століття.

Метою роботи є встановлення особливостей взаємодії літератури і політики європейських країн в умовах тоталітаризму ХХ століття.

Розвиток літератури ХХ століття відбувався у надзвичайно бурхливому політичному контексті: світові війни, революції, тоталітарні режими, „холодна війна", криза і крах соціалістичного ладу, розпад на початку століття Австро-Угорщини, а наприкінці століття – Радянського Союзу, військові конфлікти, соціальні потрясіння,

які витіснили духовні цінності на задній план і спричинили руйнування культурних надбань.

Література має схильність відображати дух того режиму, в якому вона була написана, його основні думки та політичні принципи. Вона є продуктом певного історичного періоду або духом часу. Будь-який літературний витвір відображає політичну атмосферу періоду його осмислення, а роль політики у художньому творі створює більш чітке і вимогливе відчуття його структури і мотивації. Розвиток літератури не може відбуватися осторонь суспільного та політичного процесів. Політика, у свою чергу, належить насамперед до сфери духовного життя суспільства та усвідомлення людьми свого ставлення один до одного, до себе, до світу.

Літературний критик І. Андрусяк вважає, що „взаємодія політики і літератури нагадує взаємодію позитивно і негативно заряджених іонів: однойменні заряди відштовхуються, різнойменні – притягуються“ [Андрусяк 1999, с. 175]. Він також говорить про психологічну і методологічну близькість літератури і політики, оскільки обидві мають авторитет серед мас і впливають на них.

Зарубіжні літературознавці О. Конолі та Б. Гайдар вважають стосунки між політикою і літературою випадковими. На їхню думку, літературу можна розглядати як наслідок політичних подій: вони спричиняють виникнення певних видів літератури і пояснюють деякі аспекти літературних феноменів [Конолі 1987, с. 87].

С. Лінецький наводить дев’ять аспектів взаємопроникнення політики і літератури. Обидві сфери є різновидами мистецтва, грунтуються на оцінних судженнях, системі вподобань, переконань, уявлень, спостережень, виконують пізнавально-перетворювальну (створюють вплив на суспільство), прогностичну (обидві сфери мають здатність пояснювати та передбачати майбутнє) і комунікативну (перебувають у постійному діалозі і взаємообміні) функції. І література, і політика можуть бути важелями суспільної цілісності, засобом творення ідеологій. Політика є ареною протиборства і знаряддям задоволення спільних інтересів. Політика і література потребують поповнення знань, і представники обох сфер є добрими полемістами, які зазвичай піклуються не про істинність власних тез, а про їх ефективність [Лінецький 1996, с. 227-231]. Оскільки успіх чи невдача будь-якої політичної ідеології залежить від здатності прихильників і противників прославляти і знеславлювати її, літературні переслідування співпадають з політичними.

Про несумісність політики і літератури писав також Ф. Стендаль: „Політика в літературному творі є неначе постріл посеред концерту, щось гучне і вульгарне, і все ще залишається тим, від чого не можна відвернути увагу” [Хоу 1957, с. 15]. Якщо говорити про взаємодію літератури і політики у ХХ столітті, необхідно розглядати не лише розвиток цих сфер, а й історичний процес, який значно впливав на них.

До негативних подій ХХ століття, які характеризується жорстоким, тиранічним одноосібним правлінням, цілковитим контролем держави усіх сфер життя, належить тоталітаризм. Доба тоталітаризму створила неабиякий вплив на культурний розвиток суспільства і залишила значний відбиток, у літературі зокрема. Література ХХ століття, з притаманними цій добі політичними подіями, зобразила низку потрясінь, перепитій і суперечностей. Ще з давніх часів політика була джерелом натхнення для літератури. Однак за своєю природою політика є агресивнішою, жорстокішою і владнішою у багатьох сферах людського життя, вона завжди намагалася взяти верх над літературою, керувати нею і спрямовувати у вигідне русло. Історія доводить, що до появи тоталітарних режимів, література не знала такого цинічного впливу та утиску літературного процесу. На думку П. Кентора, режим, будучи концептом, який охоплює суспільне та приватне життя, є саме тією межею, де перетинаються політика і література [Кентор 1995, с. 192]. Адже письменник – завжди політик у тому розумінні, що “пре плуга”, а якщо потрібно, то й “проти рожна”. Ці якості митця –

головні у справі досягнення повноти та потужності творчих реалізацій, ознака наближення до самого себе [Чепурко 2007].

Історія тоталітарного суспільтства показує, що втрата свободи є ворожою усім формам літератури. Коли ми говоримо про тоталітаризм XX століття у Європі, одразу на думку спадає Німеччина, Італія та Радянський Союз. У цих країнах політика по-різному намагалась вплинути на літературу. Приміром в Німеччині найпоширенішим засобом боротьби було спалення літературних джерел, а чистка бібліотек стали звичними і масовими явищами. Література, яка була написана за часів правління Гітлера, була практично знищеною, найкращі шедеври створювались у вигнанні. В Італії цей утиск проявлявся у спотворенні правдивої інформації, а в Радянському Союзі жорстока цензура перекривала усі засоби до існування не лише літературних творів, а й письменників, що часто ставало поштовхом до їх самогубства.

Англійський письменник Джордж Орвел вважає, що велич літератури полягає у тому, що вона здатна виразити те, що насправді думає та відчуває письменник. Якщо ж цього не відбувається, література не варта нічого [Орвел 1941]. У творі "Застереження літератури" Дж. Орвел пише, що будь-який письменник, котрий бажає бути чесним, все-одно піддається впливу й утиску не лише з боку політики, а й з боку суспільних тенденцій [Орвел 1946]. Основною формою відмежування впливу політичних та суспільних тенденцій на художній твір є „влада письменника над його власними словами" [Орвел 1946]. Усі інші види влади є насильницькими.

Завжди, у різні епохи і за різних політичних режимів, творили письменники, котрі в умовах цензури політичних режимів, намагались все-ж таки донести правду до людей. Небагато письменників мали мужність і відвагу зобразити жахи колективізації, жорстокості та тиранічності поступків тоталітарних режимів. Серед них О. Солженіцин ("Архіпелаг ГУЛАГ", "Мотрин двір", "Один день Івана Денисовича"), А. Богданов ("Червона зірка", "Інженер Менні"), Дж. Орвел ("Ферма тварин", "1984"), М. Шпербера ("Як сльоза в океані", "Аналіз тиранії"), А. Кестлер ("Спляча пітьма"), Т. Манн ("Чарівна гора"), Л. Гінсбург ("Скеля навколо бункера", "Покоління на повороті"), О. Хакслі ("Цей чудовий новий світ"), Є. Замятін ("Ми") та багато інших.

Канадський поет та політичний діяч Робін Метьюс пропонує розглядати питання взаємодії політики і літератури з трьох різних точок зору: політика як зміст літератури, політична діяльність письменників та стосунки письменників і держави, представляючи права автора та літератури [Метьюс 1990]. Якщо говорити про політичну діяльність письменників, то слід наголосити на тому, що згадані письменники часто опинялися в центрі політичних подій, але саме талант і сила волі дозволяли показувати правду історії.

Література про політику впродовж століть набирала чітко окресленої форми у журналах, газетах, літературних збірниках, в яких письменники відкрито займалися пропагандою чи протестом.

У добу тоталітаризму в СРСР політика проникала в усі шпарини суспільного, культурного та мистецького життя народу, відбувався цілковитий контроль над інформацією, яка надходила із-за рубежу, або могла потрапити за кордон. Проте навіть найжорстокіший тоталітаризм не в силах проконтролювати абсолютно все, що виходить з-під пера письменника. Єдиний порятунок правителі знаходили у підпорядкуванні друкованої літератури, яка слугувала джерелом поширення інформації [Швед 2006]. Хоча у цей період цензура не була ізольованим феноменом, вона створювала частину політики фізичного та інтелектуального пригноблення. Цензурний контроль не може бути пояснений як такий, що базується на втручанні в нормальний розвиток культурного життя. Руйнування чи пригноблення інтелектуальної спадщини та її представників означало, що держава не лише

втручалась з метою корекції ідейного змісту літературних творів, але й домінувала у процесі соціалізації.

Політика впливає на літературу і диктує їй свої умови. Зворотного процесу, коли література керує політикою, не існує. Літературні твори можуть лише пробудити свідомість політиків, дати їм змогу побачити себе із сторони і навіть переосмислити свої дії та вчинки. Політика може створити умови, в яких не лише літературі, а й людині не можливо вижити.

В результаті нашого дослідження доходимо висновку, що політичні процеси, особливо тоталітарні, мають негативний вплив на літературу, який проявляється у викривленні інформації, вилучення художніх творів та навіть фізичному знищенні письменників. Хоча, за нормальних умов, ці сфери виконують однакові функції, співпрацюють і є важелями суспільних цінностей. Політика, за своєю природою, є все-ж таки могутнішою, сильнішою і владнішою сферою.

Література

Андруся́к І. Література і політика в контексті взаємопроникнень // Молода нація: Альманах. – К., 1999. – № 10. – С.172-187. *Лінецький С.* Література і політика: взаємопроникнення – український феномен? // Молода нація: Альманах. Вип.1 – К., 1996. – С. 227-237. *Чепурко Б.* Моральність у політиці та літературі // http://www.vox.com.ua/data/publ/2007/12/08/moralnist-u-polititsi-ta-literaturi.html, *Швед П.* Безмежжя та межі постмодернізму // Критика. – 2006. – №10. *Cantor P.* Literature and Politics: Understanding the Regime // PS: Political Science and Politics. – June 1995. - № 2. – p. 192. *Conolly Oliver and Haydar Bashshar.* Literature, Politics, and Character // Philosophy and Literature. Volume 32, Number 1, April 2008 – pp. 87-101 // http://muse.jhu.edu/journals/philosophy_and_literature/v032/32.1.conolly.html, *Howe Irving*. Politics and the Novel. Horizon Press. – New York, 1957. – p. 15. *Orwell G.* Literature and Totalitarianism // Listener (Broadcast on the BBC Overseas Service). – London. – June 19, 1941. *Orwell G.* The Prevention of Literature // Polemic. – London, 1946. – №2. *Robin Mathews.* Literature and Politics // The Canadian Encyclopedia, 1990 //. http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0004708

ВАСИЛИНА К.
(*Запорізький нац. ун-т*)

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАМФЛЕТУ «ПЕРЕДВІСНИК ЧОРНОЇ КНИГИ» Р.ҐРІНА: ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ПІКАРЕСКНОЇ ТРАДИЦІЙ

Останній конні-кетчерівський памфлет Ґріна “Передвісник Чорної книги, що розповідає про життя та смерть Неда Брауна” (1592), своєрідність якого зумовлена тим, що центром жанрово-структурної організації є герой-оповідач, на жаль, все ще залишається на периферії дослідницького інтересу. Цей твір не знайшов висвітлення на сторінках літературознавчих досліджень радянського періоду. Єдина згадка про нього як про перший англійський пікарескний твір, міститься у передмові до зібрання шахрайських творів XVI–XVII ст., виданого під загальною редакцією М.Б.Томашевського [Томашевский 1975, с. 19]. Втім, варто зауважити, що твердження М.Б.Томашевського про пікарескний характер Ґрінового памфлету видається занадто категоричним, оскільки подібність життєпису Неда Брауна та іспанської пікарески є виключно формальною: і тип героя, і загальна логіка розгортання наратії, і концептуальна сутність жанрової моделі Ґрінового твору значною мірою відрізняють його від зразків іспанської пікарески.